

УДК 341.3:341.217

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v105.2025.32>*М. В. Чернявський*

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЙ ООН У СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Постановка проблеми. Миротворчі операції ООН традиційно відіграють важливу роль у врегулюванні конфліктів, стабілізації постконфліктних регіонів та захисті цивільного населення. Однак за умов трансформації глобальної системи безпеки ефективність миротворчої діяльності стикається із серйозними викликами. Сучасні конфлікти набувають гібридного характеру, що ускладнює виконання мандатів ООН та вимагає впровадження нових підходів задля підтримки миру. Миротворчі операції ООН традиційно відіграють важливу роль у врегулюванні конфліктів, стабілізації постконфліктних регіонів та захисті цивільного населення.

Однією з ключових проблем є політична поляризація, яка ускладнює прийняття рішень щодо розгортання та продовження миротворчих місій. Розбіжності між провідними державами призводять до блокування ініціатив, що знижує оперативність реагування на кризи, які виникають у сучасному світі. Крім того, брак фінансування та людських ресурсів обмежує можливості ООН у здійсненні ефективних операцій.

Ще однією серйозною проблемою є складність взаємодії з місцевими урядами, регіональними організаціями та цивільним населенням. У деяких випадках миротворчі сили стикаються з нестачею довіри з боку місцевого населення, що знижує ефективність їхньої роботи. Крім того, використання сучасних технологій, таких як безпілотні літальні апарати, кіберрозвідка та штучний інтелект, відкриває нові перспективи для підвищення ефективності миротворчих місій, але потребує чіткого міжнародного регулювання та дотримання етичних норм.

У сучасних умовах ООН змушена переглядати стратегії та механізми миротворчих операцій, щоб адаптуватись до нових викликів. Це потребує реформування існуючих структур, посилення взаємодії з регіональними партнерами та підвищення рівня підготовки миротворчих контингентів.

Метою статті є дослідження викликів та перспектив миротворчих операцій ООН у сучасній системі міжнародної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню миротворчих операцій ООН присвячені праці таких вітчизняних дослідників, як: Гаврилової Н.В., Кухалейшвілі Г.В. [1], Іващенко А.М. [2], Єремєєвої І.А. [3], Козюпи В. [4], Мельниченко Н.О. [5], Мещерякової О.В. [6] та ін.

Виклад основного матеріалу. Основною метою створення ООН стало підтримання міжнародного миру і безпеки, що реалізується через проведення миротворчих операцій. Будучи однією з найбільших міжнародних організацій, ООН залишається відповідальною за підтримку міжнародного миру та безпеки в цю нову еру.

Механізм миротворчих операцій дає змогу не тільки запобігати й усувати загрози глобальній стабільності, а й ефективно протидіяти сучасним викликам, сприяючи встановленню довгострокового миру в регіонах, які охоплені збройними конфліктами. Миротворчі місії допомагають знижувати рівень насильства, захищати цивільне населення, сприяти відновленню державних інститутів і створенню умов для сталого розвитку. У сучасних умовах, коли конфлікти стають дедалі складнішими і затяжнішими, роль миротворчих операцій набуває особливої значущості, вимагаючи адаптації до нових викликів і підвищення їхньої ефективності.

Миротворчі операції можуть бути успішними тільки в тому випадку, якщо всі учасники, включаючи Раду Безпеки, військові та поліцейські внески, регіональні організації та країни, що приймають, стануть і виконують свою роль. Характер миротворчих операцій ООН відрізняється. Деякі з основних видів діяльності, пов'язаних з миротворчістю ООН, включають допомогу та сприяння в договорах про припинення вогню, сприяння кризам для пошуку альтернатив, нагляд за постановами та невійськові елементи, такі як надання надзвичайної допомоги та політичне відновлення, наприклад, допомога у відновленні представницького уряду, захист та заохочення прав людини та верховенства [7, Р. 61].

Для забезпечення ефективності операцій ООН країни, що надають війська та поліцію, повинні аналізувати всі рівні викликів у своїх регіонах. Науковці, практики та звіти офіційних робочих груп ООН відзначають багато перешкод у цьому відношенні. Виклики можна класифікувати на стратегічному, оперативному і тактичному рівнях, і вони представлені наступним чином [8].

Миротворчі сили ООН все частіше зіштовхуються з новими, більш складними викликами, такими як напади на миротворців, складні та неоднозначні мандати, а також суперечливі політичні позиції, що ускладнюють виконання завдань. Враховуючи сучасні геополітичні реалії, миротворчі операції повинні адаптуватися до нових умов, де ефективне виконання місій вимагає не лише військових зусиль, але й тісної співпраці з політичними, гуманітарними та місцевими структурами. Крім того, зміна характеру конфліктів, зокрема їх гібридний характер, створює додаткові труднощі, які вимагають нових стратегій і підходів до миротворчої діяльності.

Миротворці тепер змушені діяти в умовах не тільки збройних конфліктів, а й у ситуаціях, де присутні організовані терористичні групи, партизанські війни або безконтрольні військові угруповання, що значно ускладнює забезпечення стабільності. Мандати миротворчих місій часто мають суперечливі завдання, які вимагають одночасного виконання різних функцій: від охорони гуманітарних коридорів до сприяння політичному процесу і підтримки прав людини. Це накладає великі труднощі на командування миротворчими силами, які мають балансувати між військовими та дипломатичними зусиллями.

Не менш важливим викликом є відсутність єдності серед міжнародних акторів, що веде до політичної непослідовності і часто блокує необхідні рішення в рамках ООН. Відсутність консенсусу між великими державами може призвести до затягування чи навіть зриву миротворчих місій, залишаючи постконфліктні регіони без належної підтримки. З іншого боку, миротворці стикаються з недовірою з боку

місцевого населення та урядів, що може значно ускладнити їх завдання по забезпеченню миру і стабільності.

На нашу думку слід більше детально зупинитись на викликах та перспективах вирішення даних питань та проблем, які стають перешкодою у успішному функціонуванні миротворчих операцій.

Однією з основних проблем є те, що поточна модель миротворчої діяльності вже не відповідає викликам сучасних конфліктів, що потребують швидких та скоординованих дій. У зв'язку з цим, важливо переглянути існуючі стратегії, підвищити ефективність управлінських структур, а також посилити взаємодію між усіма учасниками процесу – від міжнародних організацій до місцевих громад. Необхідно також здійснити реформи, які б забезпечили більшу прозорість, оперативність і гнучкість у виконанні миротворчих місій, зокрема через інтеграцію новітніх технологій, які допомагають у зборі розвідданих і моніторингу ситуації. Поряд з удосконаленням логістики та управління, важливо також акцентувати увагу на підвищенні кваліфікації миротворців, впроваджуючи нові методи підготовки, що враховують специфіку сучасних конфліктів і гуманітарних криз. В результаті таких змін миротворчі операції ООН зможуть стати більш ефективними, адекватно реагуючи на швидко змінювані ситуації і сприяючи більш стійкому та тривалому миру в постконфліктних регіонах.

Ще однією досить вагомою проблемою є непорозуміння та повільні робочі процеси між різними організаціями, які значно негативно вплинули на діяльність на стратегічному та оперативному рівнях [9]. Це створює додаткові труднощі для миротворчих сил, оскільки погана координація між міжнародними акторами, урядами та місцевими громадами ускладнює виконання їх завдань. В результаті, такі труднощі ще більше ускладнюють для миротворців виконання свого мандату на тактичному рівні безпосередньо в районах операцій, де швидка реакція та чітка взаємодія є критично важливими для стабільності та безпеки. Без належної координації та ефективного управління миротворці змушені працювати в умовах непередбачуваності, що знижує їхню здатність досягати бажаних результатів і забезпечувати стабільність у постконфліктних регіонах.

Нерідко через затримки у прийнятті рішень або суперечності в стратегіях між різними учасниками миротворчого процесу, виникає непотрібне зростання конфліктів, що може посилити напруженість у регіоні та призвести до зриву запланованих мирних ініціатив. Така ситуація не лише ускладнює досягнення короткострокових цілей, але й ставить під загрозу довгострокову стабільність, оскільки відновлення довіри між сторонами конфлікту, а також з міжнародними партнерами, стає набагато складнішим. Потрібна кардинальна реформа в організаційних і комунікаційних процесах, щоб усунути ці проблеми та забезпечити своєчасне і ефективне виконання миротворчих місій, які могли б стабілізувати ситуацію в кризових регіонах і сприяти їхньому відновленню.

Ще одним значним викликом миротворчих операцій є відмінність у законодавчих системах країн, залучених у конфлікт. Різні юридичні традиції та правові норми можуть створити серйозні перепони для миротворчих сил, особливо коли необхідно встановити порядок, дотримуватись прав людини або впроваджувати

реформи в постконфліктних суспільствах. Часто миротворцям доводиться працювати у країнах, де діють паралельні правові системи, включаючи місцеві звичаї чи неформальні правові механізми, які можуть збігатися з міжнародними стандартами. Це створює правову невизначеність, ускладнює прийняття рішень та збільшує ризик конфліктів із місцевим населенням чи владою.

У таких умовах миротворчим силам доводиться не лише забезпечувати безпеку, а й обережно керувати правовими аспектами, адаптуючи міжнародні стандарти до місцевих реалій. Це вимагає високої юридичної грамотності, дипломатичних зусиль та тісної взаємодії з місцевою владою, щоб мінімізувати правові та соціальні конфлікти, а також створити основу для стабілізації правопорядку у постконфліктних країнах.

Зі зміною характеру конфліктів, старі правила та підходи миротворчих операцій виявилися не готовими до нових викликів. Сучасні конфлікти все частіше набувають гібридного характеру, в яких участь регулярних армій поступається місцем дій терористичних груп, озброєних формувань та місцевих ополченців. Такі конфлікти часто не мають чітких ліній фронту і не піддаються традиційним методам врегулювання, що ускладнює завдання миротворців. В умовах зростаючої нестабільності військові дії можуть супроводжуватися не тільки бойовими зіткненнями, але й кібератаками, інформаційними війнами та економічними санкціями, що потребує нових, більш гнучких стратегій та методів втручання.

Крім того, у контексті змінних типів загроз миротворчим силам часто доводиться взаємодіяти з численними зацікавленими сторонами, включаючи міжнародні гуманітарні організації, приватні військові компанії, а також місцеві сили безпеки, що робить координацію та управління ще більш складними. Стара модель миротворчих операцій, яка будувалася на розгортанні миротворчих сил задля забезпечення «традиційного світу», більше не підходить для ефективної роботи в сучасних умовах. Це вимагає перегляду підходів до підготовки миротворців, покращення механізмів моніторингу та підвищення гнучкості мандатів миротворчих місій.

Сьогодні незаконна діяльність як державних, так і недержавних суб'єктів часто проявляється у вигляді внутрішніх бунтів, розпаду правових інститутів, криз та збройних конфліктів на рівні націй чи регіонів. Це свідчить про те, що традиційні методи миротворчих операцій, такі як моніторинг угод про припинення вогню та захист цивільного населення, не завжди дають бажаний результат. Для досягнення успіху в миротворчій діяльності необхідний комплексний підхід, що поєднує соціальні і військові заходи. Вони повинні здійснюватися в тісній співпраці з легітимними органами влади приймаючої країни, щоб підтримати або відновити стабільність урядів та соціальних інститутів, забезпечуючи їх незалежність і стійкість. Оскільки Організація Об'єднаних Націй не має власних постійних збройних сил чи поліції, швидке розгортання військових та поліцейських контингентів із багатонаціональних держав-членів для миротворчих місій є складним і тривалим процесом. Це питання стосується не лише військового співробітництва, а й управління цивільним персоналом ООН. У зв'язку з цим важливо, щоб миротворці проходили підготовку до сучасних гібридних і незбалансованих бойових дій через інтенсивні навчальні програми та тренінги, які дозволяють їм ефективно реагувати на нові загрози та мінливі умови [9].

На рівні виконання завдань проблеми виникають через необхідність узгодженого розуміння операції, ефективної співпраці, підтримки дисципліни та дотримання етичних стандартів поведінки. Спільне розуміння операцій є критично важливим для належного виконання завдань миротворчими силами ООН. Історія показує, що деякі миротворчі місії зазнали невдачі через бездіяльність або слабкість політичних і фінансових інститутів, недостатню матеріальну та нематеріальну підтримку з боку держав-членів ООН, відсутність ініціативи у важливих питаннях, різний потенціал учасників, брак ресурсів, а також відсутність консенсусу щодо співпраці при прийнятті рішень і виконанні місії.

В останні роки військовослужбовцям стало надзвичайно складно прогнозувати різні типи загроз і ефективно реагувати на них. Причина цього полягає у тому, що екстремісти активізують свою діяльність, розвивається нелегальна транскордонна торгівля і контрабанда, а терористичні групи здійснюють диверсії, які не обмежені часом, місцем чи способом. У зв'язку з цим особливо важливо створити єдине розуміння операцій на основі чітко визначеного мандату, що дозволить ефективно реагувати на нові виклики та забезпечити належну координацію між усіма учасниками миротворчої місії [10].

Висновки. Миротворчі операції ООН продовжують залишатися важливим інструментом у забезпеченні міжнародної безпеки, однак вони стикаються з низкою нових викликів, зумовлених змінами у характері конфліктів та глобальних загроз. Традиційні підходи, такі як спостереження за виконанням угод про припинення вогню та захист цивільного населення, часто виявляються недостатньо ефективними в умовах асиметричних воєн, нестабільності та гібридних загроз. Для успішного виконання миротворчих місій потрібен комплексний підхід, що включає як військові, так і соціальні заходи, тісне співробітництво з національною владою та міжнародними партнерами, а також постійне вдосконалення оперативних та організаційних процесів.

Крім того, виклики, такі як відсутність постійної армії ООН, складні політичні та правові контексти, відмінності в законодавчих системах, а також проблеми з координацією між різними учасниками миротворчих операцій наголошують на необхідності реформування існуючих механізмів. Для підвищення ефективності миротворчих операцій необхідно приділяти увагу підготовці особового складу, покращенню координації та адаптації миротворчих мандатів до нових реалій.

Таким чином, майбутнє миротворчих операцій ООН залежить від здатності організації гнучко реагувати на зміни у міжнародній обстановці, розвивати нові стратегії та підтримувати довгострокові зусилля щодо стабілізації постконфліктних регіонів. Успішна реалізація цих ініціатив дозволить зміцнити міжнародну безпеку та сприяти створенню сталого миру у найуразливіших країнах світу.

Література

1. Гаврилова Н.В. Кухалейшвілі Г.В. Превентивна дипломатія в сучасній теорії міжнародних відносин. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія.* 2011. В. 2. С. 84–89.

2. Іващенко А.М. Особливості міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки в умовах сучасних воєнних конфліктів. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського*, Київ. 2020. № 3(70). С. 36–39.
3. Єремєєва І.А. Проблеми миротворчості ООН в умовах трансформації міжнародних безпекових інститутів. *Науковий журнал «Політикус»*. 2016. В. 1. С. 204–209.
4. Козюпа, В. (2023). Проведення миротворчих операцій: виклики сучасної миротворчої діяльності. *Консенсус*. 2023. № 1. С. 163–177.
5. Мельниченко Н. О. Міжнародно-правове забезпечення постконфліктного врегулювання (на прикладі практики ООН). *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія Право*. Випуск 69. 2022. С. 451–455.
6. Мещерякова О.В. Операції ООН з підтримання миру: усунення двозначностей. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2008. Вип. 42. С. 70–76.
7. Nordin H. Challenges in United Nations Peacekeeping Operations. *International Journal of Social Science Research*. Vol. 10, No. 1. 2021. P. 59–73.
8. Challenges of the United Nations Peacekeeping Operations. 2022. URL: https://dkiapcss.edu/nexus_articles/challenges-of-the-united-nations-peacekeeping-operations/
9. Gardiner Nile. The Decline and Fall of the United Nations: *Why the U.N. has Failed and How it Needs to be Reformed*. *Macalester International*. Vol. 19. 2007. P. 35–60.
10. UN peacekeepers refused to help as aid workers were raped in South Sudan – report. 2016. URL: <https://www.theguardian.com/world/2016/oct/06/un-peacekeepers-refused-to-help-south-sudan-rebels-raped-aid-workers-report>

Анотація

Чернявський М. В. Виклики та перспективи миротворчих операцій ООН у сучасній системі міжнародної безпеки. – Стаття.

Трансформацією глобальної системи безпеки та зміна характеру збройних конфліктів у сучасному світі зумовлює актуальність теми миротворчих операцій ООН у сучасній системі міжнародної безпеки. Сучасні війни стають складнішими та все частіше набувають внутрішньодержавного, асиметричного та гібридного характеру, що потребує адаптації миротворчих механізмів ООН. Посилення геополітичної конкуренції між провідними світовими державами веде до кризи багатосторонньої дипломатії та ускладнює ухвалення рішень у Раді Безпеки ООН, що безпосередньо впливає на ефективність миротворчих місій. Миротворчі місії стикаються з новими викликами, такими як нестабільність у постконфліктних регіонах, зростання тероризму, втручання недержавних збройних груп та недостатнє фінансування.

Незважаючи на накопичений досвід, миротворча діяльність ООН стикається з проблемами фінансування, узгодження мандатів та взаємодії з регіональними організаціями. Крім того, захист цивільного населення стає дедалі актуальнішим, оскільки сучасні конфлікти супроводжуються масовими гуманітарними катастрофами. В умовах зростаючих гуманітарних криз, викликаних збройними конфліктами, кліматичними змінами та міграційними потоками, ООН змушена адаптувати свої миротворчі стратегії, інтегруючи нові технології та методи роботи. Це вимагає перегляду принципів миротворчої діяльності, покращення взаємодії з регіональними організаціями та підвищення оперативності реагування на кризи. Впровадження нових технологій, таких як дрони, штучний інтелект та цифрова розвідка, може підвищити ефективність миротворчих операцій, проте потребує чіткого міжнародного регулювання. У цьому контексті дослідження викликів та перспектив миротворчих операцій ООН є важливим кроком до пошуку стратегій підвищення їх ефективності та адаптації до сучасної системи міжнародної безпеки.

Ключові слова: міжнародна безпека, миротворчі операції, миротворча діяльність, миротворчі місії, Організація Об'єднаних Націй, збройні конфлікти, міжнародні конфлікти.

Summary

Cherniavsky M. V. Challenges and prospects of UN peacekeeping operations in the modern international security system. – Article.

The transformation of the global security system and the changing nature of armed conflicts in the modern world make the topic of UN peacekeeping operations in the contemporary international security system relevant. Modern wars are becoming more complex and are increasingly becoming intrastate,

asymmetric and hybrid, which requires adaptation of the UN peacekeeping mechanisms. Increasing geopolitical competition between the world's leading powers is leading to a crisis in multilateral diplomacy and complicating decision-making in the UN Security Council, which directly affects the effectiveness of peacekeeping missions. Peacekeeping missions are facing new challenges, such as instability in post-conflict regions, the rise of terrorism, interference by non-state armed groups, and insufficient funding.

Despite the experience gained, UN peacekeeping activities face problems of funding, coordination of mandates and interaction with regional organisations. In addition, the protection of civilians is becoming increasingly important as modern conflicts are accompanied by massive humanitarian disasters. In the context of growing humanitarian crises caused by armed conflict, climate change and migration flows, the UN is forced to adapt its peacekeeping strategies by integrating new technologies and methods of work. This requires revising the principles of peacekeeping, improving cooperation with regional organisations, and increasing the speed of crisis response. The introduction of new technologies, such as drones, artificial intelligence and digital intelligence, can increase the effectiveness of peacekeeping operations, but requires clear international regulation. In this context, researching the challenges and prospects of UN peacekeeping operations is an important step towards finding strategies to improve their effectiveness and adaptation to the modern international security system.

Key words: international security, peacekeeping operations, peacekeeping activities, peacekeeping missions, United Nations, armed conflicts, international conflicts.